

Ilmiy amaliy jurnal

№ 7 (9)
2026

YANGI O'ZBEKISTON IQTISODIYOTI

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

7

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2026

MUNDARIJA

Umarov A.T. Mintaqalarni barqaror rivojlantirish strategiyasini shakllantirishning konseptual asoslari..... **7**

Хошимов П.З., Эгамназарова Г.Ш. Ўзбекистонда атроф-муҳитни муҳофаза қилишнинг иқтисодий ва ҳуқуқий асослари..... **13**

Raxmatova F.Y. To‘qimachilik sanoatida yashil investitsiyalar va resurs samaradorligini oshirish yo‘nalishlari..... **19**

Ergasheva A.F. Milliy hunarmandchilik brendlarini ilgari surishda raqamli marketing vositalaridan foydalanish..... **22**

Rahimova N.A. Inson resurslarini boshqarishda Big Data va HR analitikaning samarodorlikka ta’siri..... **25**

Эгамназарова Г.Ш. Аҳоли ўсишининг CO_2 эмиссияси, ресурслар истеъмоли ва уларнинг иқтисодий барқарорликка таъсири..... **28**

Хасанов У.Ю. Кибержиноят рискларини бошқариш амалиётининг концептуал асосларининг ривожланиши..... **33**

Алимухамедов Ш.Р. Божхона тўловларини ундиришда божхона қийматини аниқлашнинг ўрни..... **38**

Сапаров И.Х. Маҳаллий бюджетлар харажатлари ижросининг самарадорлигини ошириш масалалари (Тошкент вилояти мисолида)..... **43**

Shaydulov Sh.Sh. Surxondaryo viloyatida elektron tijorat rivojlanishiga ta‘sir etuvchi omillar tahlili **57**

Abdulxakimov Z.T. Dunyo zargarlik sanoatini rivojlanishining bugunki kundagi xolati..... **60**

Ibragimova G.S. Ta’lim sifatini oshirishda boshqaruv tizimining iqtisodiy samaradorligini rivojlantirish..... **65**

Davronova N., Abdulxakimov Z.T. Kaydzen konsepsiyasining nazariy va uslubiy asoslari..... **69**

Isaqov A.T. Fermer xo‘jaliklarida agroresurslardan foydalanish samaradorligini oshirish istiqbollarini prognozlash..... **73**

Berdimurodov U.S. Agrosanoat majmuasida klaster tizimini tashkil etish va rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmlari..... **76**

Хусанбоева Т.М. Цели и задачи преподавания экономических дисциплин в системе высшего образования..... **82**

Alimov N.H. Global adolat kodeksi va global adolat reytingini (indeksini) joriy qilish yo‘llari..... **86**

Umurzaqova I.S. “Investitsiyalar taqsimoti va samaradorlik paradoksi: O‘zbekiston tarmoqlari misolida stoxastik chegara (SFA) va kvadrant tahlili”..... **92**

Safarova Y.A. Iqtisodiy o‘sishning infratuzilmaviy omillarining ta’sir mexanizmlarini baholash.... **101**

Eshqulova N.N. Mamlakat makroiqtisodiy barqarorligini ta’minlashda eksport va importning geografik diversifikatsiyasining ahamiyati..... **108**

Nabiyev A.K. O‘zbekistonda raqobatchilik muhitini shakllantirish va monopoliyaga qarshi qonunchilik..... **115**

Ketmanov A.M. Kichik biznesni moliyaviy resurslarni shakllantirish yo‘nalishlari..... **121**

Мурадов Б.А. Жаҳон мамлакатларида темир йўл транспортини инновацион ривожлантириш тажрибаси..... **125**

Jo‘rayeva M.Z. O‘zbekiston mintaqalarida yashil investitsiyalar va barqaror rivojlanish o‘rtasidagi bog‘liqlik tahlili..... **131**

Qodirov H.M. Adir hududi ekotizimlarini boshqarishda intensiv sug‘orish tizimini joriy etish..... **136**

Jo‘rayeva M.A. Kichik biznes subyektlariga jalb etilgan investitsiyalarni raqobatbardoshlik transmissiya mexanizmi va uni baholash uslubiyoti (Andijon viloyati misolida)..... **143**
Muhsinova F.A. Raqamli texnologiyalarning inson resurslarini boshqarishdagi o‘rni va innovatsion yondashuvning nazariy jihatlari..... **151**
Kamoldinova N.A. Kichik biznesda ayollar bandligining ahamiyati..... **157**
Xamrayeva S.I. Raqamli iqtisodiyot sharoitida xalqaro savdoning transformatsiyasi va iqtisodiy rivojlanishga ta’siri..... **161**
Dadaboyeva M.M. Andijon viloyatida kichik biznes eksportining hozirgi holati va rivojlanish tendensiyalari..... **166**
Xakkulov A.U. Tijorat banklarida foiz risklarini baholashning nazariy va metodologik asoslari..... **171**
Allasheva N.A. Zamonaviy globallashuv sharoitida moliyaviy risklar va ularni boshqarish strategiyalari..... **179**
Atoyev N.R. Yangi industrial mamalakatlar: Chili va Singapur modeli tahlili va ularni O‘zbekistonda qo‘llash imkoniyatlari..... **182**
Yangiboev R.B. O‘zbekiston bank tizimi likvidliligiga ta’sir etuvchi omillarining empirik tahlili.... **190**
Nazarov J.R. Yashil iqtisodiyot: O‘zbekistonning barqaror kelajagiga yo‘l..... **198**
Qo‘zieva N.N. Tijorat banklarida mijozlar bazasini shakllantirishning nazariy asoslari..... **202**
Wang Jiahao Исследование по вопросам совместного развития индустрии электронной коммерции между Пекином и Ташкентом в рамках «Цифрового Шелкового пути»..... **207**
Qurbanov U.E. O‘zbekiston Respublikasi hududlari kesimida aholi daromadlarining iqtisodiy tahlili..... **216**
Abduvaxidova N.A. O‘zbekistonda barqaror turizmni rivojlantirishda raqamli texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar..... **221**
Murodov O.U. Sanoat korxonalarida resurslardan samarali foydalanish jarayoniga ta’sir etuvchi omillar..... **225**
Xasanov S.Q. “To‘qimachilik sanoati korxonalari raqobatbardoshligini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari..... **229**
Kabilov O.X. Paxta va g‘alla urug‘liklarini tayyorlovchi korxonalar faoliyatiga ta’sir etuvchi omillar **234**
Pirmanov O.B. Oliy ta’lim tizimi raqamli ekotizimini shakllantirishdagi tizimli muammolar va boshqaruvdagi uzilishlar tahlili..... **238**

UDK: 338.2

YANGI INDUSTRIAL MAMALAKATLAR: CHILI VA SINGAPUR MODELI TAHLILI VA ULARNI O‘ZBEKISTONDA QO‘LLASH IMKONIYATLARI

НОВЫЕ ИНДУСТРИАЛЬНЫЕ СТРАНЫ: АНАЛИЗ ЧИЛИ-СИНГАПУРСКОЙ МОДЕЛИ И ВОЗМОЖНОСТИ ЕЕ ВНЕДРЕНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ

NEWLY INDUSTRIAL COUNTRIES: ANALYSIS OF THE CHILE AND SINGAPORE MODELS AND POSSIBILITIES OF IMPLEMENTING THEM IN UZBEKISTAN

Atoyev Navro‘zbek Rinatovich
Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy Universiteti
Makroiqtisodiyot kafedrasi JI va XIM yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya

Yangi industriallashgan mamlakatlar (YIM) o‘sish modellarini o‘rganish tadqiqotchilar va siyosat ishlab chiquvchilarga tezkor industrializatsiya, iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish hamda jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuvning samarali strategiyalarini aniqlash imkonini beradi. YIMlar tajribasini tahlil qilish rivojlanayotgan mamlakatlarga, jumladan O‘zbekistonga, ta’lim, infratuzilma va texnologik innovatsiyalarga investitsiya kiritish orqali barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta’minlash bo‘yicha muhim saboqlarni o‘zlashtirish imkonini beradi. Mazkur maqolada Chili va Singapurning iqtisodiy rivojlanish modellari tahlil qilinadi hamda Osiyo va Lotin Amerikasidagi yangi industriallashgan mamlakatlarning asosiy farqli jihatlari qiyosiy tahlil qilinadi. Xalqaro tajribaga tayangan holda, ishda ilmiy va amaliy xulosalar ishlab chiqilgan hamda O‘zbekistonning iqtisodiy rivojlanish modelini takomillashtirish bo‘yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: Yangi Industrial mamlakatlar, iqtisodiy rivojlanish, diversifikatsiya, globallashuv, industrializatsiya, barqaror rivojlanish, texnologik innovatsiya, infratuzilma, urbanizatsiya, daromadlar tengsizligi.

Изучение моделей экономического роста новых индустриализирующихся стран (НИС) позволяет исследователям и разработчикам государственной политики определить эффективные стратегии ускоренной индустриализации, диверсификации экономики и интеграции в мировую экономику. Анализ опыта НИС предоставляет развивающимся странам, в том числе Узбекистану, возможность извлечь важные уроки по обеспечению устойчивого экономического развития посредством инвестиций в образование, инфраструктуру и технологические инновации. В данной статье анализируются модели экономического развития Чили и Сингапура, а также проводится сравнительный анализ основных особенностей новых индустриализирующихся стран Азии и Латинской Америки. На основе международного опыта сформулированы научные и практические выводы, а также разработаны рекомендации по совершенствованию модели экономического развития Узбекистана.

Ключевые слова: Новые индустриальные страны, экономическое развитие, диверсификация, глобализация, индустриализация, устойчивое развитие, технологические инновации, инфраструктура, урбанизация, неравенство доходов.

The study of the growth models of Newly Industrialized Countries (NICs) enables researchers and policymakers to identify effective strategies for rapid industrialization, economic diversification, and integration into the global economy. An analysis of the experience of NICs provides developing countries, including Uzbekistan, with valuable insights into achieving sustainable economic development through investments in education, infrastructure, and technological innovation. This article examines the economic development models of Chile and Singapore and presents a

comparative analysis of the key characteristics of newly industrialized countries in Asia and Latin America. Drawing upon international experience, the study formulates scientific and practical conclusions and offers recommendations for improving Uzbekistan’s economic development model.

Keywords: Newly Industrialized Countries (NICs), economic development, diversification, globalization, industrialization, sustainable development, technological innovation, infrastructure, urbanization, income inequality.

Yangi industriallashgan mamlakatlar o‘z mintaqalarida muhim iqtisodiy kuch sifatida namoyon bo‘lib, iqtisodiy hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi hamda qo‘shni davlatlar uchun muvaffaqiyatli rivojlanish modeli vazifasini bajaradi. Bundan tashqari, ularning global iqtisodiy inqirozlar davridagi barqarorligi va moslashuvchanligini o‘rganish noaniqlik sharoitida makroiqtisodiy barqarorlikni saqlash bo‘yicha qimmatli tajriba beradi.

Investorlar va biznes subyektlari nuqtai nazaridan, yangi industriallashgan mamlakatlar yuqori o‘sish salohiyatiga ega istiqbolli bozorlar hisoblanadi. Shu sababli ularning iqtisodiy rivojlanish yo‘nalishlarini o‘rganish kelajakdagi investitsiya imkoniyatlari va iqtisodiy xatarlarni to‘g‘ri baholashda muhim ahamiyatga ega.

Sanoatni jadal rivojlantirish, sanoat korxonalari uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish va iqtisodiy taraqqiyotni jadallashtirish O‘zbekistonning bugungi rivojlanish modelida asosiy omillardan biri hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoniga asosan mahalliy mahsulotlar ishlab chiqarilishini kengaytirish, sanoat tarmoqlari va aholi iste’moli uchun zarur bo‘lgan mahsulotlarni o‘zlashtirish hamda ishlab chiqarish hajmlarini ko‘paytirishda bozor mexanizmlarini keng joriy qilish, mahalliy tadbirkorlik subyektlari va yirik korxonalar o‘rtasida sanoat kooperatsiyasini tizimli kengaytirish, davlat xaridlarida mahalliy mahsulotlar xaridini rag‘batlantirish hamda qo‘llab-quvvatlashni takomillashtirish bo‘yicha bir qator chora tadbirlar belgilab qo‘yildi [1]. Mamlakatda yuqori texnologiyalarga asoslangan sanoat yo‘nalishlarini jadal rivojlantirish, sanoat tarmoqlariga xususiy investitsiyalarni keng jalb etish orqali raqobatbardosh tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish, hududlarda yangi ishlab chiqarish quvvatlarini tashkil etish hisobidan aholi daromadlarini oshirish hamda yirik tarmoqlarga ilg‘or xalqaro standartlarga asoslangan boshqaruv tizimini joriy etish maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Sanoat va uning bazaviy tarmoqlarini jadal rivojlantirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” gi Farmoni qabul qilindi [2]. Shuningdek, Hududlarda sanoatni jadal rivojlantirish, xomashyoni chuqur qayta ishlash, raqobatbardosh tayyor mahsulotlar ishlab chiqarish va sanoat korxonalarining eksport salohiyatini yanada oshirish, shuningdek, mahalliy korxonalarni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan sanoat siyosatini amalga oshirish maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Hududlarda sanoatni jadal rivojlantirish va sanoat korxonalarini eksportga jalb qilishning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi qarori kuchga kirdi [3].

Tadqiqot jarayonida Yangi industrial mamlakatlarning umumiy xususiyatlari, Chili va Singapur mamlakatlarining rivojlanish modellari va bundan tashqari Osiyo va Lotin Amerikasidagi YIM larning asosiy farqli jihatlari tahlil qilindi. Maqolani shakllantirish jarayonida kuzatish va tanlab olish, ilmiy-nazariy, qiyosiy tahlil, ilmiy abstraksiya usullaridan foydalanildi.

Yangi industriallashgan mamlakatlar (YIM) va ularning iqtisodiyotini o‘rganish masalalari yillar davomida ko‘plab iqtisodchilar, tadqiqotchilar hamda xalqaro tashkilotlar tomonidan keng tadqiq etilgan. Ushbu yo‘nalishda quyidagi olimlarning ilmiy ishlari alohida ahamiyatga ega.

Alice Amsden Janubiy Koreya va boshqa Sharqiy Osiyo mamlakatlarining industrializatsiya jarayonini *"Asia’s Next Giant: South Korea and Late Industrialization"* asarida chuqur tahlil qilgan. U yangi industriallashgan mamlakatlar rivojlanishida davlatning faol aralashuvi, sanoat siyosati va texnologik taraqqiyotning hal qiluvchi o‘rnini ta’kidlagan. [4].

Shuningdek, Robert Wade *"Governing the Market"* ilmiy ishida Tayvan va Janubiy Koreya kabi Sharqiy Osiyo yangi industriallashgan mamlakatlarining iqtisodiy muvaffaqiyatini tahlil qilgan. U davlat tomonidan boshqariladigan rivojlanish siyosati va samarali sanoat strategiyalari tezkor industrializatsiyaning asosiy omillari bo‘lganini asoslab bergan [5].

Ha-Joon Chang Yangi industriallashgan mamlakatlarning industrializatsiyasida proteksionistik siyosat va davlat tomonidan ko‘rsatiladigan qo‘llab-quvvatlashning o‘rnini keng yoritgan. U, xususan, *"Kicking Away the Ladder"* asarida rivojlangan mamlakatlarning tarixiy rivojlanish tajribasi hamda rivojlanayotgan davlatlar uchun samarali iqtisodiy strategiyalarni batafsil tahlil qilgan [6].

Mahalliy olimlardan, A. V. Vaxabovning "Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlar" darsligida yangi industrial mamlakatlarning iqtisodiy modernizatsiyasi alohida bob sifatida yoritilgan. Muallif Singapur, Janubiy Koreya, Tayvan, Malayziya va Chili misolida industrializatsiya jarayonlari, mehnat unumdorligi, aholi jon boshiga YaIMning o‘sishi, eksportni rag‘batlantirish va davlatning iqtisodiy siyosati natijalarini tahlil qiladi. Darslikda ushbu mamlakatlarning tajribasi rivojlanayotgan davlatlar uchun samarali rivojlanish modeli sifatida baholangan [7].

Umarov T. o‘zining "Jahon iqtisodiyotida yangi industrial davlatlarning tutgan o‘rni" nomli maqolasida yangi industrial mamlakatlarning jahon xo‘jaligidagi o‘rni va iqtisodiy rivojlanish xususiyatlarini tahlil qilgan. Muallif Janubiy Koreya, Singapur, Tayvan va Gonkong ("Osiyo yo‘lbarslari"), shuningdek Braziliya, Meksika va Chili kabi Lotin Amerikasi mamlakatlarining eksportga yo‘naltirilgan sanoat siyosati, transmilliy korporatsiyalarni jalb etish, xorijiy investitsiyalar va iqtisodiy modernizatsiya orqali yuqori iqtisodiy o‘sishga erishganligini ko‘rsatadi. Maqolada ushbu tajribadan O‘zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishda foydalanish imkoniyatlari ham yoritilgan [8].

Yangi industriallashgan mamlakatlar (YIM) yuqori iqtisodiy ko‘rsatkichlar va barqaror iqtisodiy o‘sishga muvaffaqiyatli iqtisodiy strategiyalar hamda rivojlanish modellari orqali erishgan. Chili va Singapur kabi yangi industriallashgan mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanish modellari iqtisodiy transformatsiya va taraqqiyotning yorqin namunalaridan hisoblanadi.

Chilining iqtisodiy muvaffaqiyatlari ko‘p jihatdan Augusto Pinochet nomi bilan bog‘liq bo‘lib, aynan uning boshqaruvi davrida mamlakatda iqtisodiyotni liberallashtirish va keng ko‘lamli neokonservativ islohotlar amalga oshirildi. Chili islohotlari mamlakatning qisqa muddat ichida og‘ir iqtisodiy inqirozdan chiqishiga imkon yaratdi hamda XX asrda amalga oshirilgan eng samarali va oqilona iqtisodiy siyosat namunalari qatoriga kiritiladi. Mamlakatda erkin bozor iqtisodiyotini shakllantirishga qaratilgan islohotlar bosqichma-bosqich va tizimli ravishda amalga oshirildi. Ularning asosiy yo‘nalishlari quyidagilardan iborat:

• Iqtisodiyotni liberallashtirish. Islohotlarning dastlabki bosqichida davlatning ichki bozorga aralashuvi keskin qisqartirildi hamda tashqi savdo erkinlashtirildi. Natijada iqtisodiyot bozor tamoyillariga asoslangan tizimga o‘tdi, xalqaro savdo va investitsiyalar hajmi sezilarli darajada oshdi.

• Inflyatsiyaga qarshi siyosat. Xalqaro Valyuta Jamg‘armasi (XVJ) hamda "Chikago maktabi" tavsiyalariga muvofiq pul emissiyasi qat’iy nazorat ostiga olindi, davlat xarajatlari xususiylashtirish va soliq tushumlari orqali tartibga solindi hamda byudjet taqchilligi daromadlarni oshirish hisobiga bartaraf etildi. "Chicago Boys" guruhi rahbarligida Chili qat’iy monetar siyosatni amalga oshirib, pul massasini sezilarli darajada qisqartirdi. Hukumat giperinflyatsiya va iqtisodiy beqarorlikning asosiy omillaridan biri bo‘lgan ortiqcha pul emissiyasini to‘xtatdi.

• Tashqi savdodagi nomutanosiblikni proteksionistik siyosat orqali bartaraf etish. Hukumat, avvalo, import o‘rnini bosuvchi ishlab chiqarishni rivojlantirish siyosatini amalga oshirdi. Mahalliy ishlab chiqarish samaradorligi oshirilgach, noan’anaviy eksport tarmoqlarini rag‘batlantirish va eksport hajmini kengaytirishga alohida e’tibor qaratildi.

• Tashqi savdoni erkinlashtirish. Pinochet islohotlarining eng muhim yo‘nalishlaridan biri tashqi savdoni liberallashtirish bo‘ldi. Hukumat bojxona tariflarini pasaytirdi, ko‘plab savdo cheklovlarini bekor qildi va mamlakat iqtisodiyotini jahon bozoriga ochdi. Ushbu siyosat raqobatni kuchaytirish, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish hamda Chilining global iqtisodiyotga chuqur integratsiyalashuvini ta’minlashga xizmat qildi. Shu bilan birga, milliy valyuta — pesoning almashuv kursi haddan tashqari oshib ketishining hamda keskin qadrsizlanishining oldini olishga qaratilgan valyuta siyosati yuritildi.

• Soliq islohotlari. Soliq bazasi kengaytirildi, soliq qonunchiligi soddalashtirildi, soliq stavkalari birxillashtirildi, turli soliq imtiyozlari bekor qilindi hamda soliqlardan bo‘yin tovlashga qarshi samarali choralar ko‘rildi.

• Pul-kredit va moliyaviy islohotlar. Inflyatsiyani nazorat qilish, milliy valyuta barqarorligini ta’minlash hamda moliyaviy tizimni mustahkamlashga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirildi. Bu islohotlar davlat byudjeti va milliy iqtisodiyotning makroiqtisodiy barqarorligini ta’minlashga xizmat qildi. Foiz stavkalari ustidan davlat nazorati bekor qilindi, kapitalning mamlakatga kirishi va chiqishi uchun erkin huquqiy rejim yaratildi.

• Xususiylashtirish. Davlat korxonalari bosqichma-bosqich xususiy sektorga sotildi va xususiy tadbirkorlik faol rivojlantirildi. Natijada resurslardan foydalanish samaradorligi oshdi, davlat korxonalarining aksariyati xususiy boshqaruvga o‘tdi hamda ishlab chiqarish va xizmatlar sifati sezilarli darajada yaxshilandi.

• Pensiya tizimi islohotlari. 1981-yilda Chili pensiya tizimi tubdan isloh qilindi va ushbu model bugungi kunda ham ko‘plab davlatlar uchun namuna bo‘lib xizmat qilmoqda. Xususiy pensiya jamg‘armalari tashkil etildi, ular o‘rtasida fuqarolarning mablag‘larini jalb qilish bo‘yicha raqobat muhiti yaratildi. Har bir Chili fuqarosiga yiliga ikki marta pensiya jamg‘armasini almashtirish huquqi berildi.

• Mehnat bozori islohotlari. Ushbu islohotlar mehnat unumdorligini oshirish, ishchi kuchining malakasini rivojlantirish hamda ish haqi darajasini bosqichma-bosqich oshirishga qaratildi. Natijada mehnat bozorining samaradorligi ortib, mamlakat iqtisodiyotining raqobatbardoshligi yanada mustahkamlandi [7].

Singapur rivojlanish yo‘li jihatidan yangi industriallashgan mamlakatlar (YIM) deb ataluvchi davlatlarning kichik guruhiga xos bo‘lgan o‘ziga xos iqtisodiy modelni shakllantirgan. Osiyo yo‘lbarslari tarkibiga kiruvchi Singapur kuchli markaziy hukumat rahbarligida qisqa muddat ichida jadal iqtisodiy taraqqiyotga erishdi. 1965-yilda to‘liq mustaqillikka erishgan ushbu davlat tabiiy resurslarga deyarli ega bo‘lmagan va iqtisodiy jihatdan nisbatan kambag‘al mamlakatdan dunyoning eng samarali hamda eng boy iqtisodiyotlaridan biriga aylandi. Sanoat, moliya va ta’lim markazi sifatida Singapur bugungi kunda ko‘plab rivojlanayotgan mamlakatlar uchun muvaffaqiyatli taraqqiyot modeli hisoblanadi.

Malay yarimorolining janubiy qismida joylashgan kichik shahar-davlat bo‘lgan Singapur o‘zining iqtisodiy qudrati tufayli mustaqil davlat sifatida xalqaro maydonda mustahkam o‘rin egalladi. Garchi mamlakat 1965-yilda to‘liq mustaqillikka erishgan bo‘lsa-da, atigi uch o‘n yillik ichida oddiy eksport faoliyatiga tayangan iqtisodiyotdan sanoat va moliyaviy xizmatlar rivojlangan qudratli iqtisodiyotga aylandi.

Singapur tabiiy resurslarga nihoyatda kambag‘al mamlakat hisoblanadi. Hukumat ushbu asosiy cheklovni o‘z vaqtida anglab, iqtisodiy rivojlanishni sanoatlashtirish va mamlakatning eng muhim boyligi bo‘lgan inson kapitalini rivojlantirish orqali ta’minlash strategiyasini tanladi. Bilim, malaka va innovatsiyalar iqtisodiy o‘sishning asosiy omiliga aylandi.

Singapurning iqtisodiy muvaffaqiyati haqida umumiy xulosa chiqarishda shuni ta’kidlash joizki, ushbu model Singapur sharoitida yuqori samara bergan bo‘lsa-da, uni boshqa mamlakatlarda aynan shu ko‘rinishda qo‘llash bir xil natija bermasligi mumkin. Har bir davlatning tarixiy, siyosiy, iqtisodiy va institutsional sharoitlari turlicha bo‘lgani sababli, Singapur tajribasi moslashtirilgan holda qo‘llanilishi lozim.

Bugungi kunda Singapur Osiyodagi eng diversifikatsiyalashgan iqtisodiyotlardan biri hisoblanadi. Bunda mamlakat muvaffaqiyatining eng muhim omillaridan biri ta’lim tizimidir. Singapur inson kapitalini rivojlantirish, bilimlarga asoslangan iqtisodiyotni shakllantirish hamda ta’lim sifatini doimiy ravishda oshirishga alohida e’tibor qaratdi. Mustaqillikning ilk yillaridanoq inson resurslari mamlakatning eng qimmatli boyligi sifatida e’tirof etildi va aynan ular iqtisodiy rivojlanishning asosiy harakatlantiruvchi kuchiga aylandi.

XX asr oxirlariga qadar Singapurda ikkita davlat universiteti faoliyat yuritgan. Biroq 1980-yillardan boshlab iqtisodiyot qatori ta’lim tizimi ham keng ko‘lamli islohotlarni boshdan kechirdi. Mamlakatdagi ilk xususiy oliy ta’lim muassasasi — Singapore Management University (SMU)

tashkil etildi, mavjud davlat universitetlari - National University of Singapore (NUS**)** hamda Nanyang Technological University (NTU) ga esa akademik va moliyaviy mustaqillik darajasi sezilarli ravishda kengaytirildi. Ushbu islohotlar oliy ta’lim sifati, ilmiy tadqiqotlar va innovatsion faoliyatning rivojlanishiga katta hissa qo‘shdi [9].

Singapur modeli mamlakatning o‘zi uchun nihoyatda samarali bo‘lsa-da, uni boshqa davlatlar to‘liq ko‘chirib qo‘llashi qiyin. Bunday modelni joriy etish har bir mamlakatning iqtisodiy salohiyati, siyosiy tizimi, demografik xususiyatlari va rivojlanish bosqichiga mos ravishda sezilarli darajada moslashtirilishi zarur.

Singapurning iqtisodiy siyosatida davlatning faol ishtiroki muhim o‘rin egallaydi. Davlat tomonidan yo‘naltiriladigan va boshqariladigan iqtisodiy rivojlanish modeli iqtisodiy taraqqiyotni ta’minlashning sinovdan o‘tgan samarali usullaridan biri hisoblanadi. Kuchli hukumat boshqaruvi, uzoq muddatli strategik rejalashtirish va rivojlanishga yo‘naltirilgan siyosat ijtimoiy hamda iqtisodiy taraqqiyotni ta’minlashda muhim omil bo‘ldi.

Shuningdek, Singapur demokratiya tamoyillarini kuchli davlat boshqaruvi va etnik hamda diniy ozchiliklar manfaatlarini himoya qilish bilan uyg‘unlashtirishga muvaffaq bo‘ldi. Ushbu tajriba demokratik islohotlarni amalga oshirayotgan davlatlar uchun ham muhim amaliy ahamiyat kasb etadi.

Iqtisodiy nuqtai nazardan Singapur tajribasi shuni ko‘rsatadiki, iqtisodiyotni faqat erkin bozor tamoyillari asosida rivojlantirish emas, balki davlatning faol ishtiroki va strategik boshqaruvi orqali ham yuqori iqtisodiy natijalarga erishish mumkin. Bu esa davlat tomonidan boshqariladigan iqtisodiy rivojlanish modelining samaradorligini yaqqol namoyon etadi. Biroq Singapur modelining boshqa mamlakatlarda aynan takrorlanishi ehtimoli juda past. Buning asosiy sabablari shundaki, Singapur shahar-davlat hisoblanadi, uning geografik joylashuvi xizmatlar eksportini rivojlantirish uchun noyob imkoniyat yaratadi. Bundan tashqari, ko‘plab mamlakatlarda xorijiy kapitalning iqtisodiyotdagi yuqori ulushi siyosiy va ijtimoiy jihatdan maqbul deb hisoblanmaydi hamda davlatning iqtisodiyot ustidan Singapur darajasidagi nazoratini ta’minlash amalda murakkab vazifa hisoblanadi. Shu sababli Singapur tajribasi boshqa mamlakatlar uchun tayyor model emas, balki milliy sharoitlarni hisobga olgan holda moslashtirilishi lozim bo‘lgan muvaffaqiyatli rivojlanish namunasi sifatida qaraladi [10].

1-jadval

Osiyo va Lotin Amerikasi Yangi Industrial mamlakatlarining (YIM) asosiy farqli jihatlari [7]

Osiyo YIM lari	Lotin Amerikasi YIM lari
Import o‘rnini bosish va eksportga yo‘naltirilgan siyosatlarni uyg‘unlashtirish.	Proteksionistik siyosatga ustuvor ahamiyat berish.
Ayrim YIMda tashqi bozorga yo‘naltirilgan rivojlanishning ustuvorligi hamda to‘liq eksportga yo‘naltirilgan siyosatning qo‘llanilishi (Gonkong va Singapur misolida)	Xorijiy mamlakatlardan hech qanday raqobatning mavjud emasligi
Kapitalni xomashyo va qayta ishlash sanoatiga yo‘naltirish.	Imtiyozli foiz stavkalariga ega kreditlarning mavjudligi.
Iqtisodiy rivojlanishning keng qamrovli manbalarini shakllantirish.	Kapitalni savdo, xizmat ko‘rsatish va qayta ishlash sanoatiga yo‘naltirish.
Ommaviy iste’mol tovarlarini ishlab chiqarishga ixtisoslashgan mehnat sig‘imi yuqori korxonalarning mavjudligi.	Osiyodagi yangi industriallashgan mamlakatlarga nisbatan yuqoriroq iqtisodiy salohiyat.

Singapur va Chili tajribasini tahlil qilish orqali O‘zbekistonning iqtisodiy rivojlanish modelida yangi industriallashgan mamlakatlar (YIM) tajribasi bilan o‘xshash jihatlar mavjudligini ko‘rish mumkin. Mustaqillikka erishgach, O‘zbekiston o‘ziga xos taraqqiyot yo‘lini tanladi va iqtisodiy islohotlarni bosqichma-bosqich amalga oshirishni boshladi. 1990-yillarda O‘zbekistonning iqtisodiy o‘sish modeli kuchli davlat ishtiroki va bosqichma-bosqich iqtisodiy islohotlarga asoslangan bo‘lib, bu Singapur va Chilining bozor tamoyillariga asoslangan hamda eksportga yo‘naltirilgan rivojlanish

strategiyalaridan farq qilar edi. Singapur va Chili iqtisodiyotni liberallashtirish hamda jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuvni tezroq amalga oshirgan bo‘lsa, O‘zbekiston ehtiyotkorlik bilan olib borilgan, davlat tomonidan boshqariladigan siyosat orqali makroiqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy himoyani ustuvor vazifa sifatida belgiladi. Ushbu farqlar mamlakatlarning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy sharoitlariga qarab turlicha rivojlanish strategiyalarini tanlashini ko‘rsatadi.

Shunga qaramay, har uchala mamlakatda ham davlat iqtisodiy rivojlanish modelining asosiy harakatlantiruvchi kuchi bo‘lib xizmat qilgan. O‘zbekistonda davlat strategik tarmoqlarni bevosita boshqargan bo‘lsa, Chilida bozor islohotlarini yo‘naltirgan, Singapurda esa industrializatsiya va xorijiy investitsiyalarni jalb etishga faol ko‘maklashgan. Bozor mexanizmlarining iqtisodiyotdagi o‘rni turlicha bo‘lishiga qaramay, davlatning iqtisodiyotdagi faol ishtiroki ushbu mamlakatlar rivojlanish modellarining umumiy jihati hisoblanadi.

Bundan tashqari, barcha mamlakatlar eksportga yo‘naltirilgan iqtisodiy o‘sishning muhimligini e’tirof etgan va iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish bo‘yicha izchil choralar ko‘rgan. Amalga oshirilgan strategiyalar turlicha bo‘lsa-da, asosiy maqsad iqtisodiyotni bitta tarmoqqa qaramlikdan chiqarish (masalan, O‘zbekistonda paxta, Chilida mis sanoati) hamda yanada barqaror va raqobatbardosh iqtisodiy tuzilmani shakllantirishdan iborat bo‘lgan.

Mazkur rivojlanish modellarining yana bir umumiy jihati uzoq muddatli iqtisodiy rejalashtirish va barqarorlikka qaratilgan yondashuvdir. O‘zbekistonda bosqichma-bosqich islohotlar, Chilida tezkor xususiylashtirish, Singapurda esa rejalashtirilgan industrializatsiya amalga oshirilgan bo‘lsa-da, ularning barchasi uzoq muddatli iqtisodiy o‘sishni ta’minlashni asosiy maqsad sifatida belgilagan.

O‘zbekiston, Singapur va Chili iqtisodiy rivojlanishda turli yondashuvlarni qo‘llagan bo‘lsa-da, ularning modellarida quyidagi asosiy o‘xshashliklar mavjud:

1. Iqtisodiyotni boshqarishda davlatning kuchli va faol roli.
2. Uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlik va barqaror o‘sishga e’tibor qaratilishi.
3. Eksportga yo‘naltirilgan iqtisodiy o‘sish hamda iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishga intilish.
4. Inson kapitaliga kelajakdagi taraqqiyotning asosiy omili sifatida investitsiya kiritish.
5. Yangi iqtisodiy tuzilmani qo‘llab-quvvatlash maqsadida institutsional islohotlarni amalga oshirish.

Islohotlarning sur’ati va bozor iqtisodiyotiga ochiqlik darajasi turlicha bo‘lishiga qaramay, davlat boshqaruvi samaradorligini ta’minlash, inson kapitalini rivojlantirish va iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishga qaratilgan yondashuv ushbu mamlakatlarning barqaror iqtisodiy o‘sish uchun mustahkam asos yaratish zarurligi haqidagi umumiy qarashlarini namoyon etadi.

O‘zbekistonning eng so‘nggi rivojlanish modeli - "Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi 2022–+-2026" doirasida mamlakat iqtisodiy farovonlik va barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlashga qaratilgan 100 ta strategik maqsad belgilangan. Ushbu strategiyani Singapur va Chili rivojlanish modellari bilan qiyoslash mumkin. Masalan, tabiiy resurslarga boy bo‘lmagan Singapur inson kapitalini rivojlantirishni ustuvor yo‘nalish sifatida belgilab, ta’lim tizimini takomillashtirish va aholi turmush darajasini oshirishga alohida e’tibor qaratgan. Xuddi shuningdek, "Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi 2022-2026" ham inson kapitalini rivojlantirishni asosiy ustuvor yo‘nalishlardan biri sifatida belgilaydi.

Jumladan:

- 37-maqsad: 1 million nafar ishsiz fuqaroni kasb-hunarga o‘qitish.
- 41-maqsad: Maktablarni rivojlantirish milliy dasturi orqali umumiy o‘rta ta’lim tizimida qo‘shimcha 1,2 million o‘quv o‘rni yaratish.
- 46-maqsad: Oliy ta’lim qamrovini 50 foizga yetkazish va ta’lim sifatini oshirish.
- 47-maqsad: 2026-yilgacha kamida 10 ta oliy ta’lim muassasasini QS va THE xalqaro reytinglariga kiritish.
- 52-maqsad: O‘zbekistonning Global innovatsiyalar indeksidagi o‘rnini yaxshilash va 2030-yilgacha dunyoning eng yaxshi 50 ta davlati qatoriga kirish [11].

Bundan tashqari, boshqa yangi industriallashgan mamlakatlar singari O‘zbekiston ham sanoatni rivojlantirish orqali iqtisodiy o‘sishni jadallashtirishni ustuvor vazifa sifatida belgilagan. "Yangi

O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi 2022-2026"da iqtisodiy rivojlanishga xizmat qiluvchi quyidagi muhim maqsadlar belgilangan:

- 21-maqsad: Iqtisodiyot tarmoqlarida yuqori va barqaror o‘sish sur’atlarini ta’minlash, kelgusi besh yil ichida aholi jon boshiga YaIMni 1,6 barobarga oshirish hamda 2030-yilgacha aholi jon boshiga daromadni 4 000 AQSh dollaridan yuqori darajaga yetkazib, yuqori daromadli mamlakatlar qatoriga kirish uchun zamin yaratish. Shu bilan birga, har yili jalb qilinadigan tashqi davlat qarzi hajmini 4,5 milliard AQSh dollaridan oshirmaslik.
- 22-maqsad: Milliy iqtisodiyot barqarorligini ta’minlash va sanoatning YaIMdagi ulushini oshirish maqsadida sanoat ishlab chiqarish hajmini 1,4 barobarga ko‘paytirishga qaratilgan sanoat siyosatini davom ettirish.
- 26-maqsad: Investitsiya muhitini yanada yaxshilash va mamlakat investitsiyaviy jozibadorligini oshirish orqali besh yil davomida 120 milliard AQSh dollari miqdorida investitsiyalarni, shu jumladan 70 milliard AQSh dollari miqdoridagi xorijiy investitsiyalarni jalb etish.
- 28-maqsad: Respublikaning eksport salohiyatini oshirib, 2026-yilgacha eksport hajmini 30 milliard AQSh dollariga yetkazish [11].

Yangi industriallashgan mamlakatlar rivojlanish modellari bilan O‘zbekistonning iqtisodiy rivojlanish modelini qiyosiy tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston o‘z taraqqiyot strategiyasini ishlab chiqishda muvaffaqiyatli yangi industriallashgan mamlakatlar tajribasidan samarali foydalangan. Mazkur tajriba inson kapitalini rivojlantirish, sanoatni modernizatsiya qilish, eksport salohiyatini kengaytirish hamda iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish yo‘nalishlarida yaqqol namoyon bo‘ladi.

Tadqiqot natijalari Singapur va Chilining iqtisodiy rivojlanish modellarining asosiy xususiyatlarini yoritib berdi. Singapurning iqtisodiy o‘sishi, avvalo, inson kapitalini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilgani, strategik xorijiy investitsiyalarni jalb etish hamda davlat boshchiligidagi industrializatsiya modelini muvaffaqiyatli amalga oshirgani bilan izohlanadi. Tabiiy resurslarning cheklanganligiga qaramay, Singapur ta’lim tizimiga katta miqdorda investitsiya kiritdi va yuqori malakali, intizomli hamda innovatsion salohiyatga ega ishchi kuchini shakllantirdi. Natijada mamlakat dunyoning yetakchi moliyaviy markazlaridan biri va texnologik innovatsiyalar sohasidagi ilg‘or davlatlardan biriga aylandi. Bunga qarama-qarshi ravishda, Chili iqtisodiy o‘sishni ta’minlashda o‘zining boy tabiiy resurslariga, ayniqsa mis (mis rudasi) zaxiralariga tayanib rivojlandi. Shu bilan birga, mamlakat tashqi savdoni liberallashtirish va eksportni diversifikatsiya qilish siyosatini izchil amalga oshirdi. Rivojlanishning boshlang‘ich sharoitlari va iqtisodiy resurslari turlicha bo‘lishiga qaramasdan, har ikkala mamlakat tajribasi barqaror davlat boshqaruvi, uzoq muddatli va istiqbolga yo‘naltirilgan iqtisodiy siyosat hamda jahon iqtisodiyotiga faol integratsiyalashuv barqaror iqtisodiy rivojlanishning muhim omillari ekanligini yaqqol namoyon etdi. Tadqiqot ishi davomida quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

Birinchidan, turizm sohasini rivojlantirish. Singapur tajribasida ko‘rish mumkinki, mamlakat tabiiy resurslarga deyarli ega bo‘lmaganligi sababli mavjud iqtisodiy imkoniyatlardan samarali foydalangan holda rivojlanishga erishdi. Xuddi shunday, O‘zbekiston ham o‘zining boy tarixiy, madaniy va turistik salohiyatidan yanada samarali foydalanishi lozim. Turizm sohasini rivojlantirish xorijiy sayyohlar oqimini ko‘paytirish bilan birga, mamlakatga investitsiyalar kirib kelishini rag‘batlantiradi. Natijada iqtisodiy faollik ortadi, yangi ish o‘rinlari yaratiladi va mamlakat iqtisodiyoti barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, innovatsiyalar va infratuzilmaga investitsiyalarni ko‘paytirish. Hozirgi kunda raqamli iqtisodiyot jahon iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismiga aylanib bormoqda. Shu sababli, mamlakatning barcha hududlarida, jumladan qishloq joylarda ham internet infratuzilmasini rivojlantirish va zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish muhim ahamiyatga ega. Texnologiyalar parklari, ilmiy-tadqiqot markazlari hamda startap va innovatsion loyihalarni qo‘llab-quvvatlovchi inkubatsiya markazlarini tashkil etish tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishga, innovatsiyalarni rag‘batlantirishga va inson kapitali sifatini oshirishga

xizmat qiladi. Bu esa uzoq muddatli istiqbolda mamlakat iqtisodiyotining raqobatbardoshligini mustahkamlaydi.

Uchinchidan, global ta’minot zanjirlarida faol ishtirok etish. O‘zbekiston Markaziy Osiyoning markazida joylashgan bo‘lib, mintaqaning muhim geostrategik va transport-logistika salohiyatiga ega davlatlaridan biridir. Ushbu geografik ustunlikdan samarali foydalanish orqali mamlakat Sharq va G‘arbni bog‘lovchi yirik logistika markaziga aylanish imkoniyatiga ega. Transport va logistika infratuzilmasini yanada takomillashtirish, qo‘shni davlatlar bilan iqtisodiy hamkorlikni mustahkamlash hamda xalqaro transport yo‘laklarini rivojlantirish O‘zbekistonning eksport va import salohiyatini oshiradi. Shu bilan birga, mamlakatning global ta’minot zanjirlaridagi o‘rni mustahkamlanib, xalqaro savdo va investitsiya oqimlaridagi ishtiroki yanada kengayadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 04.02.2026 yildagi “Mahalliy ishlab chiqarish va sanoat kooperatsiyasini yangi tizim asosida rivojlantirish bo‘yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PF-17-sonli Farmoni, https://lex.uz/uz/docs/-8037362
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 12.10.2023-yildagi “Sanoat va uning bazaviy tarmoqlarini jadal rivojlantirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PF-169-sonli Farmoni, https://lex.uz/uz/docs/-6633676
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 04.10.2025 yildagi “Hududlarda sanoatni jadal rivojlantirish va sanoat korxonalarini eksportga jalb qilishning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-295-sonli qarori
4. Amsden, A. H. (1989). *Asia’s Next Giant: South Korea and Late Industrialization*. New York: Oxford University Press. DOI: 10.1093/0195076036.001.0001. https://academic.oup.com/book/10201.
5. Wade R. *Governing the Market: Economic Theory and the Role of Government in East Asian Industrialization*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1990. 438 p. https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.1515/9780691187181-fm/pdf
6. Chang H.-J. *Kicking Away the Ladder: Development Strategy in Historical Perspective*. London: Anthem Press, 2002. 196 p. ISBN: 9781843310273. https://www.researchgate.net/publication/24085682_Kicking_Away_the_Ladder_Infant_Industry_Promotion_in_Historical_Perspective
7. A.V. Vaxabov, D.A. Tadjibayeva, Sh.X. Xajibakiyev, “Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlar: darslik” / — Toshkent: Baktria press, 2015. — 584 b.
8. Umarov T.M. *Jahon iqtisodiyotida yangi industrial davlatlarning tutgan o‘rni* // Qo‘qon universiteti xabarnomasi. 2023. DOI: 10.54613/ku.v1i1.443. https://herald.kokanduni.uz/index.php/public_html/article/view/443
9. Maertens V. *The Singaporean Development Model*. Brussels: The Sen Foundation, 2014. 35 p. https://www.sen-foundation.org/wp-content/uploads/Publications/Other/Maertens-Victor-The-Singaporean-Development-Model-2014.08.26.pdf
10. Huff W. G. What Is the Singapore Model of Economic Development? // *Cambridge Journal of Economics*. 1995. Vol. 19. No. 6. P. 735–759. DOI: 10.1093/oxfordjournals.cje.a035339. https://academic.oup.com/cje/article-abstract/19/6/735/1688941
11. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O‘zbekiston strategiyasi* [Matn]. – Toshkent: "O‘zbekiston" nashriyoti, 2021. – 464 b. – ISBN 978-9943-6992-3-6. https://fban.uz/2022/02/01/mirziyoev-sh-m-yangi-ozbekiston-strategiyasi/